

«СЕКСУАЛЬНА КОРУПЦІЯ» ЯК ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНИЙ КОРУПЦІЙНИЙ РИЗИК В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Боброва Юлія Юріївна

*докторка юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного права
Ужгородського національного університету
м. Ужгород, Україна*

Реалії сучасної життєдіяльності українського суспільства в умовах збройної агресії РФ, зокрема, цілковите зосередження на протистоянні ворогу, безумовно породжують різного роду елементи нестабільності, а тому беззаперечним є факт впливу наведеного на зростання корупційних ризиків. Останні різняться для чоловіків та жінок, адже виклики війни, з якими вони стикнулися, теж неоднакові¹.

Зважаючи на законодавче визначення неправомірної вигоди у матеріальній та нематеріальній формі (послуги, переваги тощо), актуальності у зазначеному сенсі набуває віднесення використання людського тіла (сексу)/сексуальних послуг до предмету корупції. І хоча випадки сексуальної корупції були задокументовані у таких сферах суспільного життя як-то: працевлаштування, освіта, міграція, прикордонний контроль, гуманітарна допомога, дипломатія, судова система, доступ до охорони здоров'я тощо на сьогодні ні міжнародним, ні національним законодавством дане питання чітко не врегульовано, що є серйозною прогалиною у механізмі захисту прав людини. З огляду на сучасні реалії війни, де частими є випадки отримання їжі, доступу до різного роду послуг, гарантування безпеки особами, які в силу делегованих державою повноважень можуть це забезпечити, в обмін на сексуальні послуги на тимчасово окупованих, прифронтових територіях, а також в районі ведення бойових дій, а також стигматизацію жертв сексуального насильства, страх помсти та культура мовчання про такі випадки – можемо говорити про гендерно зумовлену форму корупції – «сексуальну».

Так, у відкритих джерелах зустрічаємо визначення «сексуального вимагання»², «сексуального підкупу»³ як зловживання владою для отримання сексуальної вигоди, а на офіційному вебсайті НАЗК знаходимо поняття «секторція», що означає зловживання службовим становищем у

¹ Боброва Ю.Ю. Внутрішньо переміщені жінки: криза становища, пов'язана із широкомасштабною збройною агресією рф. Гендерна політика в умовах воєнного стану: правовий вимір : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 15 червня 2023 року). Київ, 2023. С. 33–37.

² U4. Anti-corruption resource center. URL: <https://www.u4.no/terms#sextortion> (дата звернення: 06.03.2024).

³ Elin Bjarnegård, Dolores Calvo, Åsa Eldén, Sofia Jonsson, Silje Lundgren. Sex instead of money: Conceptualizing sexual corruption. Governance. 03 January 2024. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/gove.12844>. (дата звернення: 07.03.2024).

формі сексуальних домагань з боку викладачів чи адміністрації університету за позитивні оцінки чи протекторат або ж «форма корупції, в якій секс є валютою хабаря»⁴. Досить часто латентні випадки сексторції охоплюються категорією «спонсорства», яке кримінально некаране.

Принагідно зазначимо, що дослівний переклад з англійської мови терміну «sextortion» означає «вимагання сексу» в обмін на використання наданих державою повноважень, тому цілком логічним є висновок, що дане явище охоплює не тільки освітній процес, а й усі сфери суспільного життя. Наведене детермінує необхідність виокремлення «сексуальної» корупції як окремої складової неправомірної вигоди і широкі її застосування у правовому полі.

Аналогічні негативні явища, де секс виступає предметом корупційних зловживань, притаманні і для інших країн. Показовою у даному випадку є зовсім свіжа ситуація, що мала місце наприкінці 2023 року в польському місті Новогард, де заступник мера міста вимагав від жінок сексуальні послуги в обмін на звільнення від призначених громадських робіт або ж на фальшиві довідки про вакцинацію від ковід 19⁵.

Примітка до ст. 364-1 КК України та ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» визначають неправомірну вигоду як грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав⁶⁷. З наведеного слідує, що законодавча правова конструкція нематеріальної неправомірної вигоди включає в себе, але чітко не виокремлює, сексуальні послуги, але не в розумінні послуг п. 17 ч. 1 Закону України «Про захист прав споживачів» (діяльністю виконання з надання (передачі) споживачеві певного визначеного договором матеріального чи нематеріального блага, що здійснюється за індивідуальним замовленням споживача для задоволення його особистих потреб)⁸, а як інші вигоди у негрошовому вираженні. На наше глибоке переконання, вказаний стан речей ускладнює правову кваліфікацію випадків «сексуальної корупції» у силу того, що на законодавчому рівні в національному правовому полі досі немає нормативного визначення поняття «сексуальних послуг» саме як предмету хабаря, а вони охоплюються лише терміном «проституція» і надання останніх пов'язане тільки з оплатою за секс, але ж ніяк не враховує зловживання владою уповноваженою особою, яке порушує тілесну недоторканність особи, котра надає хабар.

Резюмуючи викладене, звертаємо увагу, що у випадку визнання сексу як «валюти хабаря», особа яка його дає сама стає хабарем, а отже і предметом корупційної транзакції в обмін на щось (тобто згода на секс є неабсолютною,

⁴ Вебсайт НАЗК. Зловживання службовим становищем у формі сексуальних домагань з боку викладачів чи адміністрації університету за позитивні оцінки чи протекторат («сексторція»). URL: <https://antycorportal.nazk.gov.ua/risks/79/> (дата звернення: 07.03.2024).

⁵ У Польщі заступник мера за секс звільняв жінок від роботи: подробиці скандалу. URL: <https://tsn.ua/svit/u-polschi-zastupnik-mera-za-seks-zvilnyav-zhinok-vid-roboti-podrobiti-skandalu-2424019.html> (дата звернення: 07.03.2024).

⁶ Кримінальний кодекс України 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 07.03.2024).

⁷ Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 07.03.2024).

⁸ Закон України «Про захист прав споживачів» від 12 травня 1991 року № 1023-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>. (дата звернення: 07.03.2024).

а залежить від певної вигоди/послуги). Такий обмін може бути пов'язана із примусом чи погрозою його застосування.

Зважаючи на вказане, до відповідальності за корупційний злочин має притягатися не лише суб'єкт владних повноважень, а й особа, яка надає сексуальні послуги, адже така особа є хабародавцем у законодавчому розумінні.

Окремої уваги заслуговує питання способу використання владних повноважень, а саме: відмова у наданні того, що належить за законом або ж надання необґрунтованих переваг чи привілеїв в обмін на секс чи їх поєднання. Прикладом останнього може слугувати ситуація, коли прикордонники пропускали нелегальних мігрантів через прикордонний контроль в обмін на секс, а офіцер Управління імміграції та контрольних-пропускних пунктів Сінгапуру отримував сексуальні послуги від жінок, які були заарештовані за імміграційні правопорушення, пропонуючи їм (необґрунтоване) продовження їхніх спеціальних перепусток, щоб вони могли залишитися в Сінгапурі після завершення розгляду їхніх справ про порушення міграційного законодавства⁹.

Останнім часом спостерігаємо зростання уваги до вивчення «сексуальної корупції» та актуалізацію даної проблематики. Так, всесвітньо відома Transparency International, яка є лідером з дослідження питань запобігання та протидії корупції в одному із останніх своїх звіті виступила з ініціативою підвищення обізнаності громадськості та суспільства про «секс вимагання» та пошуку шляхів боротьби із ним¹⁰.

За таких обставин, ситуація, що склалася внаслідок широкомасштабного вторгнення РФ, особливо на окупованих і прифронтових територіях та в районі ведення бойових дій, створила плацдарм для процвітання сексуального насильства та сексу як «валюти хабаря», що, як свідчить ретроспективний досвід, є характерним для будь-якого збройного конфлікту. Зважаючи на те, що особа, яка наділена владними повноваженнями, може зловживати ними задля отримання неправомірної особистої вигоди в обмін на сексуальні послуги, а секс тоді стає валютою транзакції хабаря, із впевненістю можемо говорити про «сексуальну корупцію». Ба більше, досі існуючий гендерний дисбаланс представлення у владі визначає жертв «сексуальної корупції» зазвичай жінок, а тому така корупція є гендерно зумовленою. Безумовно, означене потребує державного реагування через внесення змін до кримінального та антикорупційного законодавства щодо виокремлення сексу як предмету корупції та встановлення кримінальної відповідальності саме за сексторцію; формування соціальної нетерпимості до даного явища задля захисту постраждалих осіб та боротьби з означеною формою корупційного діяння.

⁹ Elin Bjarnegård, Dolores Calvo, Åsa Eldén, Sofia Jonsson, Silje Lundgren. Sex instead of money: Conceptualizing sexual corruption. Governance. 03 January 2024. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/gove.12844>. (дата звернення: 07.03.2024).

¹⁰ Фейгенблат, Г. Порушити мовчання навколо сексуального вимагання: зв'язки між владою, сексом і корупцією. Transparency International. 5 березня 2020. URL: <https://apo.org.au/node/278106> (дата звернення: 07.03.2024).